

Mark Sundeen

ŽIVOT BEZ PENĚZ

TRITON

TRITON
Praha / Kroměříž

Mark Sundeen

ŽIVOT BEZ PENĚZ

Mark Sundeen

ŽIVOT BEZ PENĚZ

přeložila Eva Klimentová

Stanislav Juhaňák - TRITON

Mark Sundeen
Život bez peněz

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Riverhead Books, a member of Penguin Group (USA) Inc.

Copyright © 2012 by Mark Sundeen
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2014
Translation © Eva Klimentová, 2014
Cover © Renata Brtnická, 2014

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-683-8

Pro Cedar, která mi ty oříšky stejně dala

*Nemějte starost a neříkejte: co budeme jíst? Co budeme pít?
Co si budeme oblékat? Což není život víc než pokrm a tělo víc než oděv?*

*Pohledte na nebeské ptactvo: neseje, nežne, nesklízí do stodol,
a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější?*

*Kdo z vás může o jedinou píď prodloužit svůj život,
bude-li se znepokojoovat?*

JEŽÍŠ KRISTUS

...

Žijme tedy blaze, i když nic nevlastníme.

BUDDHA

...

*Domov je všude, kde žiju,
i když přespávám na lavičce na náměstí.*

MERLE HAGGARD

ČÁST PRVNÍ

Kapitola 1

V prvním roce jednadvacátého století stál jeden muž u dálnice uprostřed Ameriky, vytáhl z kapsy své celoživotní úspory – třicet dolarů, položil je do telefonní budky a odešel pryč. Bylo mu třicet devět let, pocházel z dobré rodiny a vystudoval vysokou školu. Nebyl duševně nemocný ani závislý na návykových látkách. Jeho rozhodnutí se jeví jako akt svobodné vůle svéprávného dospělého jedince.

V následujících dvanácti letech, zatímco Dow Jonesův index prudce stoupl na historicky nejvyšší hodnoty, Daniel Suelo nevydělal, neobdržel ani neutratil jediný dolar. V době, kdy kdokoli, kdo se uměl podepsat, mohl dostat hypotéku, Suelo nežádal o půjčky ani nevypisoval směnky. Dokonce ani neprovozoval výměnný obchod. Zatímco veřejné zadlužení vzrůstalo na osm, deset a nakonec až třináct trilionů dolarů, neplatil daně, nepřijímal potravinové kupony, nepobíral sociální dávky ani žádnou jinou formu státní podpory.

Místo toho se usídlil v utažských jeskyních mezi kaňony, kde se žíví moruškami a divokou cibulí, přejetými mývaly a veverkami, vybírá z kontejnerů potraviny s prošlou záruční lhůtou a často dostává najíst od kamarádů i cizích lidí. „Moje filozofie je používat jenom to, co je poskytováno zdarma nebo odloženo, a to, co už tu je a probíhá,“ píše. Zatímco my ostatní se potýkáme s odpisy z daní, různými sazbami hypoték, důchodovými plány a fondy peněžního trhu, Suelo už nemá ani průkaz totožnosti.

Avšak tento muž, který spí pod mosty a hrabe se v popelnicích, není typický tulák nebo bezdomovec. Nežebra a často pracuje – za svou námahu odmítá peníze. Ačkoli je veden duchovním přesvědčením a touhou, není mnich ani ve spojení s žádnou církví. A přestože

žije v jeskyni, není poustevník: vede čilý společenský život, udržuje blízké vztahy s přáteli a příbuznými a diskutuje s neznámými lidmi na webových stránkách, které provozuje z veřejné knihovny. Projel na kole křížem krážem celý americký Západ a stopem skoro všechny americké státy, jezdil načerno nákladními vlaky, tahal rybářské sítě na trauleru v Beringově moři, sbíral mušle a chaluhy na tichomořských plážích, na Aljašce lovil harpunou lososy a v Oregonu přežil tři měsíce bouřek v koruně prastarého jedlovce.

„Vím, že je možné žít úplně bez peněz,“ prohlašuje Suelo. „A nemít nouzi.“

Jak už to chodí, se Suelem jsem se seznámil dávno předtím, než začal žít bez peněz: v Moabu, městečku na kraji pouště, kam se sjíždějí nejrušnější hledači a odpadlíci. Stýkali jsme se se stejným okruhem lidí, pracovali jsme spolu v jednom podniku jako kuchaři a squatovali na veřejných pozemcích – ne že bychom se tím proti něčemu vymezovali, ale proto, že jsme nechtěli platit nájem. Oba jsme zběhli z profesionální dráhy, protože nám vadilo, jak to na světě funguje, ale neměli jsme prostředky, jak to změnit. Když už jsme ty parchanty nemohli sesadit, aspoň jsme nehodlali uvádět údaje u jejich přepážek, kupovat si krámy v jejich obrovských krabicích a splácet jejich teréňáky na leasing. V průběhu let se však naše cesty rozešly – zeměpisně i jinak.

V době, kdy jsem se rozhodl Daniela znovu vyhledat, jsme se neviděli už víc než deset let. Doslechl jsem se o jeho pokusu žít bez peněz a měl jsem za to, že mu jednoduše přskočilo. Co se mě týče, už jsem nebyl vodácký průvodce, který putuje z místa na místo za prací, bydlí v autě a vystačí s osmi tisíci dolary ročně, ale profesionální spisovatel, jenž občas zavítá do města, aby vytrhal plevel a opravil vodovodní rozvody u své nemovitosti k pronájmu – obytného přívěsu na zarostlém akrovém pozemku –, jejíž tržní hodnota se za tři roky ztrojnásobila, což mě vskutku velmi těší. Mým jediným spojením s obyvatelem jeskyně byla skutečnost, že si mě přidal mezi přátele na Facebooku.

I když jsem ho vlastně v uplynulých letech jednou viděl. Při návštěvě Moabu jsem v obchodě přes uličku zahlédl rozčuchaného šedovlasého muže. Nejistě jsme si vzájemně pohlédli do očí. Připadal mi povědomý, ale copak by tenhle starý chlápek s šedivými vousy, hlubokými vráskami v obličejí a prošoupanými kalhotami mohl být ten Daniel, s kterým jsem před deseti lety pracoval v kuchyni?

Usmál se na mě. Při pohledu na jeho zuby, tmavé a křivé, hnijící přímo v ústech – mi přeběhl mráz po zádech. Jakkoli jsem podporoval právo člověka na dobrovolnou chudobu, v době největší americké prosperity mi zkažené zuby připadaly nepřijatelné. Kdo se má na takový mizerný chrup dívat? Při tom pohledu jsem se zastyděl – za svůj perfektně udržovaný chrup, čistý příjem i pronajímanou nemovitost. Jako by mě tím přímo obvinil. Moje hanba mě rozčílila. Žijeme ve svobodné zemi, připustil jsem, a Suelo má plné právo spát na zemi a chytat kobylky lasem či kdovíco, ale jak se odvažuje mě soudit?

Touto dobou už jsem svého starého známého bezpečně poznal, ale nepodal jsem mu ruku, nenabídl mu přátelství, nezeptal se ho, jak se mu daří. Ani jsem ho nepozdravil. Se zaťatými zuby jsem na něj kývl hlavou a utekl do auta.

Pravda byla, že jsem začal mít peníze rád. Vlastně jsem je měl rád vždycky. V dětství jsem pořád přepočítával mince, které jsem si strádal do plechovky, balil jsem centíky a nikláky do papírových ruliček, ukládal je do banky a s ohromnou spokojeností sledoval, jak se mi na vkladní knížce rozrůstá jmění. Taky se mi líbilo, co peníze zastupují: celý systém obchodu, úvěru a spoření. Když jsem vyrostl, peníze mi dobře sloužily: začal jsem dostávat zapláceno za to, co jsem chtěl dělat, třeba za psaní knížek. Peníze mi umožňovaly ověřit si důvtip a inteligenci, spořit, hazardovat, vyhrávat. Dokonce i v dobách, kdy jsem žil pod stanem, mi úspory umožňovaly větší svobodu. A když jsem teď sehnal ojeté auto za levnější cenu nebo získal nižší sazbu za hypotéku na dům, měl jsem pocit, že jsem vyzrál na systém.

Ještě po třicítce jsem vystačil jen s pár věcmi, které se vešly na korbu pickupu, ale záhy jsem začal sklízet plody svých naspořených

a vydělaných penízků. Opatřil jsem si druhé auto a druhý dům (no dobře, jeden z nich byl ten obytný přívěs), platil jsem si penzijní pojištění a vyplnil jsem třiapadesátistránkové daňové přiznání. Vlastnil jsem šestery lyže.

Potom přišel rok 2008. Dvacet trilionů dolarů světových aktiv shořelo na popel kvůli špatným hypotékám a spekulacím. Realitní bublina se rozprskla do exekucí a bankrotů a miliony lidí přišly o důchody, úspory a zaměstnání. Můj ubohý penzijní účet byl najednou o padesát procent ubožejší. Časopisy, které mi dávaly práci, propouštěly zaměstnance nebo úplně přestaly vycházet. V důsledku škrtů v rozpočtu bylo zrušeno moje pedagogické místo na vysoké škole. Najednou mi ta velká měsíční splátka za dům nepřipadala jako dobře utracené peníze. Mohl jsem natřít, cokoli jsem chtěl, ale žádné renovace stejně nedodaly domu cenu, kterou jsem za něj zaplatil. Ti, kteří sýčkovali, že příslušníci mé generace, narození v šedesátých a sedmdesátých letech, budou v amerických dějinách první, kteří na tom budou finančně hůř než jejich rodiče, možná nakonec měli pravdu.

Suelo se mezitím tak trochu proslavil, díky článkům v časopise *Details*, v novinách *Denver Post* a rozhovoru na BBC, a dokonce byl zařazen i do kuriozit *Ripley's Believe It or Not*. Jeho blog a webové stránky zaznamenaly návštěvnost v řádu desítek tisíc. Když jsem pročítal díla, která zpracoval, od Thomase Jeffersona přes Sókrata až po svatého Augustina, začal jsem přemýšlet o rozhodnutích, jež učinil, o zkažených zubech a tak vůbec. Byl tu někdo, kdo celou dobu říkal to, nad čím jsme my ostatní byli nuceni se poprvé zamyslet teprve teď, když nám praskla bublina prosperity: peníze jsou iluze. „Jednoduše mě unavilo přiznávat skutečnou podstatu téhle nejrozšířenější celosvětové víře zvané peníze,“ volal jeho hlas na poušti. „Prostě mě unavilo být neskutečný.“

Daniel se rozhodl, že tento systém zcela opustí, odmítl vše, o co jsem usiloval. Přemítal jsem, jestli kromě toho všeho, co odmítá, taky něco přijímá. Neuniklo mi náhodou něco? Nakonec jsem se rozhodl odjet do utažské pouště a zjistit to sám.

Vrátil jsem se do Moabu. Bydlel jsem u přátel, manželské dvojice. Se Suelem jsme si napsali pár e-mailů, ale napevno jsme se nedomluvili. Samozřejmě neměl telefon. A pomínu-li otázku jeskynní etikety – je v pohodě se jen tak stavit cestou kolem? – stejně jsem nevěděl, kde ho v té rozlehlé divočině najít. Poslal jsem mu e-mail a pak už jsem jen doufal, že brzy vyjde z kaňonu a připojí se v knihovně na internet.

Minul den. Byl podzim, vzduch byl prosluněný, chladný a svěží. Seděl jsem u kamarádů na verandě a popíjel čerstvou melounovou šťávu. Moje hostitelka Melony (přísahám, že se tak opravdu jmenuje) považovala meloun za zázračnou potravu, plnou antioxidantů, elektrolytů a vitaminů. Dušovala se, že ji vyléčil z pětileté nemoci, s kterou nedokázali hnout žádní lékaři, žádné léky ani alergologické testy. Do mixéru dávala meloun i s kůrou a semínky a pila ten červený nápoj třikrát denně. Jenomže teď se jí tenčily zásoby – už bylo po sklizni a v obou supermarketech ve městě byly melouny vyprodané. S blížící se zimou uvažovala, že podnikne nějaký zoufalý čin, třeba že si je objedná na internetu. Uběhl další den a od Suela stále žádná zpráva.

Potom, zrovna když jsem seděl na verandě a díval se na hodinky, objevil se přízrak. Blížilo se ke mně kolo: temný oř, temný jezdec. Mezi šedivými vlasy a vousy se objevily brýle s kostěnými obroučkami. Jezdec měl na sobě černý plstěný klobouk s tkaničkami staženými pod bradou ozdobnou kovovou sponkou. Poklidně hleděl vpřed. Ačkoli zjevně šlapal nohama do pedálů, jeho tělo působilo dojmem naprostého klidu. Když dojel až ke mně, rozpoznal jsem, že má na zadním nosiči připevněnou plastovou přepravku s jablky a pomeranči. Vůbec by mě nepřekvapilo, kdyby se pustil řídítek, vyndal ovoce z košíku a začal žonglovat.

Vyběhl jsem na ulici a zavolał: „Danieli!“ Zastavil, potom otočil kolo a nechápavě se na mě díval, dokud jsem se mu nepředstavil.

„Aha, to jsi ty,“ řekl.

Na chlápka, který žije v jeskyni, Suelo vykazoval jednoznačně úžasný smysl pro eleganci. Kalhoty měl o pár čísel delší, ohrnuté nad

hranatými pracovními botami. Kostkovaná flanelová košile přes upnuté černé tričko odhalovala kousek štíhlého břicha nad koženým páskem. Vypadal jako něco mezi tulákem z dob velké světové krize a potulným francouzským malířem – Buster Keaton stříhnutý Paulem Gauguinem.

Nevěděl jsem, co mám dál dělat, tak jsem ho neohrabaně objal. Byl cítit kouřem ze dřeva. Pozval jsem ho dovnitř a představil jsem ho Melony a jejímu manželu Mathewovi. Melony nám nalila do vysokých sklenic melounovou šťávu – poslední z jejich zásob, jak nám řekla.

Suelo zbystřil. Nad pravým okem má jizvu, která způsobuje, že se mu obočí zvedá ve špičatém oblouku, takže vypadá velmi zvědavě.

„Víte o tom místě, kde rostou melouny?“ zeptal se.

Nevěděli jsme.

„To pole mezi potoky,“ řekl a kývl hlavou směrem do ulice. „Jsou tam stovky melounů. Vodní i cukrové. Taky tykve a dýně. Už je jím několik měsíců.“

„Čí jsou?“ zeptal jsem se.

„Nějakýho chláпка.“ Pokrčil rameny. „Po zvolení Obamy si myslel, že se celý systém zhroutí, a tak osázel svoje pole, co předtím ležela ladem. Jenže konec světa nenastal, takže nechává všechno shnit.“

S Mathewem a Melony jsme vyšli za Suelem z domu na ulici. Vedl kolo po asfaltce, která o něco dál přešla v polní cestu a dovedla nás k poli mezi dvěma potoky, k zelenému pásu pouštní zemědělské půdy, který tu přetrval od dob prvních osadníků. Někdo tu kdysi zasázel různé druhy stromů a popínavých rostlin – stromů, jež lahodily oku a nesly ovoce. Broskvoně. Hrušně. Jabloně. Chyběl tu jen had a nahá žena.

Všude byly stovky melounů, ohromné množství, některé zelení splývaly s řadami bodláčí a plevele, z jiných už byla žlutá kaše bobtnající na slunci. Suelo choval jeden pořádný v náruči jako miminko a poklepal na něj palcem.

„Když zní moc hluboko, je přezrálý.“

Chodil mezi řádky, ťukal a naslouchal.

„Nemáte někdo nůž?“ zeptala se Melony. Suelo nechal svůj na kole, ale to nevadilo. Vzal meloun velikosti pivního soudku, zvedl ho nad hlavu a potom pustil dolů. Se zaduněním se mu rozskočil u nohou. Klekl si u něj, nabral rukama dužinu a hltal ji z dlaní.

A potom vpravdě nasýtil celý náš zástup.

Mathew a Melony si beze slova házeli meloun do úst a šťáva jim stékala po předloktích. Já jsem zabořil obličej do dužiny, až jsem nosem narazil na kůru. Rozbýjeli jsme melouny jeden za druhým, některé shnilé, jiné zelené, další lahodné. Bylo chladno, sucho a slunečno a písčité půda byla mokrá po prvním vydatném říjnovém dešti. Pole obklopovaly topoly, které explodovaly žlutí jako miliony zrnek pražené kukuřice. Za stromy se rýsovaly červené skály a nad nimi se skrz prstenec mraků prodíraly k modrému nebi zasněžené vrcholky. Všichni jsme jedli a byli jsme spokojení. Počet nasycených činil čtyři.

„Nevzpomínám si, že by listí někdy bylo takhle žluté,“ řekl Suelo a otřel si zápěstí o kalhoty. „To je fakt škoda, že všechny tykve shnily.“

Při pohledu přes pole jsme viděli, že dům Mathewa a Melony stojí od tohoto ráje pouhých sto metrů, skutečně co by kamenem dohodil. Opravdu bylo cosi mystického v tom, jak se nepolapitelný Suelo žijící bez peněz zhmotnil z éteru a dovedl nás přes poušť do melounové Utopie. Do země hojnosti.

Mathew, Melony a já jsme si nabrali do náruče hromadu melounů, jako by to byly iGadgets, které jsme po hurikánu štípili z obchodu Best Buy. Ale Suelo si vybral jen jeden malý zelený melounek. Vložil ho do přepravky a mlčky odjel na kole.